

348

Asiatic Society

G 8365(2)

Anandasanjivana

348

No. of Sheets 42.

emp-42

S.8365

तेषां नामानि वक्ष्यामि केशवार्तिकमेण वायेषां अवणमात्रेण लस्यं ते सर्वसंपदः ॥ केशवः शंखचक्राभ्यां प्रो
 नगदया तथ ॥ पद्मं कौमोदकी शंखचक्रं नारायणो मतं ॥ शंखचक्रगदापद्मैर्माधवः परिकीर्तितः गदाज
 चक्रशंखैश्च गोविंदः स हि उच्यते ॥ पद्मशंखगदाचक्रैर्विश्रुतिर्यत्निधीयते ॥ शंखाजचक्रैर्गदया हस्तैः श्रीम
 धुसूदनः ॥ मदाचक्राजशंखैश्च विविक्कम इतीरितः चक्रकौमोदकी शंखपद्मैर्वा मन उच्यते चक्रकौमोदकी पद्मे
 शंखेन श्रीधरो मतः ॥ चक्रपद्मगदाशंखैर्हृषीकेशो निरूप्यते ॥ पद्मचक्रं च शंखं च पद्मनाभो गदां दधत्यं शंखं गदां च
 दधत्यं च दधत्यं मोदरो मतः ॥ एते द्वादश विख्याताः प्रबंधाः श्रीहरेः प्रियाः नामोच्चारणस्य ह्ययं ते येषां पातकशयः
 यः ॥ नूतप्रेतपिशाचाश्चरद्दोगणसमवृत्ताः श्रुत्वा तत्पावनं गीतं यांति नाशं श्रुतेर्मते ॥ अस्मादेश्च रचिद्विः स्या
 तु वप्रौत्रसमवृत्ताः विजयश्चापि संग्रामे वंद्यतां वमहीधुजाः एतन्निस्पृहसंध्यामुद्योगायति निचठणः ससर्वा
 पद्धिनिर्मुक्तो जायते अवणावस्था ॥ रहस्यमिदमाख्यातं नादेनादप्रलोः स्तब्धं गानारं लेखगेयं स्यात्तदंतेव विवे
 षतः ॥ गीतावयवसमुत्पन्नं न दोषा योपकल्पते गोपीपरिहृतः कृष्णः स पुत्रस्तं सदा श्रयेण इति द्वादशविधमुत्प

गजेन्द्रगतिः ॥ अथ दर्पमंथः आदितालेन यत्रादिर्मंठकेन वसीयते ध्रुवके द्रुतमंठः स्यात्तुं दुका नाम कीर्तनं मल
 रश्मि वेदागोरसे हास्ये वगीयते ॥ हर्षास्वो मंठकः सोऽयं गीतो गीता विशारदैः ॥ इति हर्षमंठः ॥ १५ अथ धादिता पु
 वकः ॥ आदौ वे द्रुतमंठः स्यात् धादिता पुत्रको ध्रुवो ॥ अदुतालेन वा तो गोरसरगौमुखप्रदो युगपत्तूजरी रागे
 वर्त्मनः पिरपुत्रयोः ॥ धादिता पुत्रको नाम मंठको यमुदाहृतः ॥ इति धादिता पुत्रकः ॥ १६ अथ पंचशरः ॥ हंस
 को मंठको यत्र दर्पणो द्रुतमंठकः आतो गे मन्मथस्तालः शृंगारे गीयते सदा ॥ देशाख्येति श्रुत्वा रागो गदितो
 श्रुतरेण सः मंठः पंचमैरो नामाका मिनां वलवर्द्धनः ॥ इति पंचशरः ॥ १७ अथ शेखरः ॥ प्रबंधो मंठके स्तालैः
 नाता पश्च प्रयोगां गधुकरसे शांतेष्वका कामे रागैः स्यादेककेन वा स्वरयत्र प्रयुज्यंते नागायकलीलया ॥
 शेरवरो यः प्रबंधनां तस्माद्धै वर उच्यते ॥ इति शेखरः ॥ १८ अथ वीरलीला ॥ आदौ मंठकतालः स्यात्ततः स्या
 द्दो गविक्कमः ॥ द्वयोर्धरणि काः सप्तवारं गीताः पुनतनैः ॥ इति शारतटीयत्र रागो वा सेचितो लवे रा उहंडो ये
 न काचितो वीरलीलस्ततो हि सः ॥ इति वीरलीला ॥ १९ अथ प्रतापशेखरः ॥ प्रतापशेखरः सर्वततो म

प्रबंधः॥ अथ लक्ष्मी नारायणः॥ नारायणपदांकः॥ यत्र रागः पुरोसवेशः पकादिकाश्च रागिणः सोयं लक्ष्मी हरि
 मतिः॥ ॥ यद्वा तदादौ रागः स्यात् रागिनाश्च श्रियां किं ताः॥ पकावावड्धावाः सुस्तस्मादपि ससाध्यते॥ ॥ तालः सुदर्शन
 प्रोक्तो लक्ष्मी काश्च यदृच्छया॥ प्रधानाश्च रसाः प्रोक्ताः स्वरयाश्च निजेच्छया॥ आनो गेय प्रसंगः स्यात् पुनश्च पुटोसवेशः निःसा
 उक्तः प्रयोगादौ देवता वर्णने मतः॥ इति लक्ष्मी नारायणः॥ ॥ अथ उमा महेश्वरः॥ शंकराक्षरणे रागो तैरवश्च विशेषतः॥
 रागाणां ब्रह्मभूतवाचपुत्रा मात्रपुरोसवेशः लक्ष्मी किं नो परिता जातैरव प्रवृत्तियद्वा॥ तालो ब्रह्मनामांकस्ततो गेय
 विधां किं तः॥ शेषं गौरीश्वरे प्राप्नुवता ह्यहं हरिहरो मतः॥ एवं तालैश्च सावित्री सहितो ज्ञः॥ पुत्रा युः पुण्यदा एते राज
 दाश्च यशस्कराः॥ इति उमा महेश्वर हरिहर ब्रह्म सावित्री प्रबंधः॥ पदि गजस्तमितैरागे स्तनामांकादिति लक्ष्मीः॥ इत्ये
 वदेः प्रबंधे स्मिन् प्रसंगः स्फुटं दृश्यते॥ अथ स्वराणां कर्तव्याः सङ्ख्या गेययोध्यते॥ अष्टक्षतालसंभूतिर्विनास्वरपु
 त्रगामैः॥ अन्यत्पूर्वददा स्यात् प्रसंगेन रिता मता॥ नाशुभेयः प्रबंधे सौगेयो मध्यक्रमेण हि॥ दिग्गजानां सुतिः कार्या गजे सि
 गजयूथदे॥ यमस्य निजतेः कौटुहिवा कार्या सुतिर्द्वयोः॥ इति दिग्गज लक्षणं॥ अथ रसकदंबकः॥ विधायकदंबः॥

अथ सोमवल्लभाः॥ उद्ग्राहे प्रतिमंठः स्यात् मंठकेन समचितः॥ ध्रुवे वस्त्रं पातालः स्यात् मंठके नैव संयुतः॥ आ
 लो गे विपुटो जेयो मंठके सोमवल्लभो गेयो दास्य रसे वायं रागे सोमेश्वरे तथा॥ इति सोमवल्लभः॥ ॥ अथ सर्वतो लडः॥ सङ्क
 मंठकतालः स्यात् ततो न यदृच्छया॥ पुनरन्यो मंठकः स्यात् इच्छया च पुनः स्मृतः॥ प्रोडशावृत्तयस्त्वेवं संगैर्नवनवैः कृताः
 कविच्छा प्रः कविभंदः कविना धागतित्वेन मंठोयं सर्वतो लडो रसरागैरलंकृतः॥ उपदिष्टो हि सारत्मा तारदाय यशस्विने
 इति सर्वतो लडः॥ ॥ अथ ड्युच्छेत् सारती प्रीत्या नृत्यो नारदमित्यवकाशे मी नारदसंख्याता मंठा सच मिता मया॥ किं विदुहस्य
 भूतं ते वक्ष्याम्यत्र प्रसंगतः॥ कंकाले पुटितो मंठो वंकाले नापि वा सवेदमिश्रितः पुटितो वापि रागो निर्मितस्तथा॥ रसे
 सत्यानके गेयो वारे वापि विवक्षणेः॥ वरेखरादिका एगे मंठकः शत्रुमर्दनः॥ इति शत्रुमर्दनो नाम षड्विंशो मंठकः॥ ॥ २६
 इति सारती मती यषड्विंशति मंठकप्रकरणं॥ ॥ इति सारती मती यानवासीतिः प्रबंधः परिपूर्णाः॥ अथ स्वरसं
 द प्रबंधप्रकरणं॥ तत्रादौ द्वादशा विधेः शत्रुर्ज प्रबंधः॥ शंखचक्रादापद्या स्ताला ज्ञेयाश्च शत्रुर्जो च उमंठः सविरे
 यः स्वरद्यैः संयुतस्तथा॥ ॥ रागैश्च उर्विर्वदश्च विष्णु सुतिसमचितः॥ शंखादीनां परावर्ती रसे द्वादशभिः स्मृतः॥

तोटकधर्माः ॥ अथ स्वरं कः ॥ स्वरं कः स स्वरपदो विदुः सह गायते ॥ पदं ते गानसहितैः स्त्रिलिखितैः स्वरः ॥ इति स्वरं कः ॥ ४६ अथ विसंगिः ॥ विसंगितालजवादा विसंगिर्दसो यवा ॥ तालरागनयादापि विसंगिता यवा ॥ देवजयस्तवाजवा विसंगिः पंचधमता ॥ स्वरपाठपदैर्गया तालवैगुण्यमुक्तिः ॥ इति विसंगिः ॥ ४७ अथ विप्रथः ॥ विप्रथस्तु विसिः प्रादेवीयांतः प्रथमस्ततः विरुदांतः स्वरान्तो न्यो न्यासोऽस्य विरुदेर्मतः ॥ इति विप्रथः ॥ ४८ द्विपथस्त्रिविधा पूर्वगथायाश्चुंदसातवेरागाथा पंचपदी द्वेयात्रिपदी षट्पदी पुनः ॥ तालहीनो यतश्चुक्तः स स्याद्देवतुष्टया रागाथैकस्मिन् स्वरैर्बुक्ता सान्प्रगमकाविता ॥ तृतीये तद्वये नाद्यावत्तुर्थे तद्वयो जिता ॥ पुनर्गंथानवविधतन्मात्रानामवोच्यते ॥ अंजेवयो दशकला एकेना युजिसारसे ॥ अंजेवेदसुबुसूर्या युग्मे स मरसं रुके ॥ तिथिसंख्याश्च हंसे स्पुरो जे युग्मे त्रयोदशा ॥ विश्वेव मनवाः प्रोक्ताः कुररा ख्येयथाक्रमं शरंदवश्चंद्रलेखे विषमे लानवाः समे ॥ कुंजरो विश्वतिथिसिखिलके तिथयो मनुः ॥ हंसलीले विश्वरूपा अंजे युग्मे यथाक्रमं अंतगालद्यवो मीमांसा यदि पंचादयो द्वयोः पश्चिते विप्रलेख्या मयूरो वाततो लवेऽस्वमावाया विनिमयानवा धलरुणो लवे ॥ इति द्विपथलक्षणं ॥ ४९

चानुदानः पंचादिति सुस ॥ स प्राद्यैर्मध्यमः प्रोक्ते दशतिः स्यात्सुतमः रागैः प्रसिद्धैर्गीतव्यस्तालैरपि स्यात्प्रितैः ॥ अंयो मोदिपितैः मंडैः स्वरगोश्च शक्तिः ॥ नृपणं स प्रवक्ष्यन्मात्राप्रोक्तस्य योगयुक्ता तस्मान्न द्वा प्रवक्ष्ये शुभातवो सौ नृपा रुया ॥ इति रसकदंबकलक्षणं ॥ ५० अथ रागकदंबकः ॥ रागैस्तालैश्च वक्तुं निर्वहः स्यात्कदंबकः ॥ मूलतंगया षट्प्रकारो वक्तुं मेदस्ततो लवे ॥ वक्तुं सागरः स्वातः सप्तसिद्धिः पसं कृतः ॥ अष्टसिद्धिः सवो द्वेयो ॥ तानुद्वा दशसिर्मतः ॥ चपः प्रो दशतिः प्रो को द्विगुणैः सैर्महतरः ॥ लवे देवप्रकारः प्रत्येकं सचतुर्विधः ॥ स्थायादिति अत्र लवे देवतेदाजिनैर्मिताः ॥ चतुर्णां पाठवि उदमदतेनाऽव्याचते ॥ एथग्रहिविचतुर्योगसैर्दक्षिणमिर्तेहताः ॥ स्वरसाग्रिमिताः स्फुल्लेख्योपि गुणिताः स्त्रिभिः ॥ केवलस्वरसुदार्थमिथनेदैर्लवेति च ॥ बोतदिग्मितातेदाग्रंथे राजेन्द्रनिर्मिते ॥ केविदा ऊर्द्धिधा तत्र चतुर्विधं त्रयगैः ॥ तालमानद्वयोद्वाहीनतरः पाससंयुतः ॥ गद्यजो वैकताले न नंद्यावर्तो निधायते ॥ स्वस्तिको द्विगुणस्तस्मात्कथितः पूर्वसूरिमिः ॥ पद्यपत्रं वातगर्भं मयमेडितं विडः ॥ चेचितं पूर्वपूर्वस्या द्विगुणं च परंपरं ॥ इति रागकदंबकः ॥ ५१ अथ ताललहरी प्रबंधः ॥ तद्यन्तलहरीनाम्नि प्रबंधे दानवर्षनं ॥ महतराणो तवोक्ता योऽष्टिकमथापि वा ॥ तत्र प्रो उशध

आद्याशुक्ला पुनः शोणा पीता रुद्रा यथा क्रमां पूर्व कामस्तोरोद्गीवीरो वीत सकः पुनः पांवाली व पुनर्ली टी गो डी
 ति विद न जा ॥ कै शिकी चार्त्त री ह त्रिः सा वती व र ती य का ॥ सार ती व र मे वं धे रा ग ग म थ नि श्र य ॥ श्री रा गो थ व स
 त श्रु कै शिकः क कु स स्त्र था ॥ मं ठ ताले द्वि ती य श्रु प्र ति ताल सृ ती य कः ॥ क काल श्रु चतु र्थे स्या दे व ताल क्र मो मत ॥
 त्रिंशं शास्त्रा गण द्वा द द्या पंचा प्र स क र ॥ धं ड ना क स वां पूर्वा द्वि ती या व द्धि वा यु जा ॥ र ती या वि य द द की स्या त्तु जे
 ल प्र स वा प रा ॥ आ तो गः प्र ति मं ड श्रु ल द्वा णे र्धु क य द द्वा ॥ ग णे ला प व मी प्रो क्ता मा स्या द द्वा णो द्व वा ॥ त्रिंशं डा ग
 म कैः पु षा मु र सा प्रा प्त सं यु ता ॥ कु र्या न्मे ला प्र कं वा व ताल रा गौ य द द्वा ॥ क वे नी म यु ता तो ग मि ते ला पं व कं ग णे
 ॥ द्वा र्धे नि र्मि ता या स्या त्तु स द र्थ प्र रि शो सि तैः ॥ ताल रा गौ य था पूर्व वि कल्पः स्या द्वा द द्वा ॥ ने द्वा जि न मि ता स्र स्या
 व र्धे ला या म ता बु धैः ॥ ए को न त्रिं श तं द्या व र व र्धैः ष द्वा दि व र्धितैः ॥ पूर्वा म धु क री प्रो क्ता सु चि रा करि णी परा ॥ पुर सा
 र्थ प्र तं ज न्यौ का म सो म व ती द्वा ॥ प्र सा व ती मा ल ती द्वे ल लि ता भो ग सं यु ता ॥ पु ष कां ति म ती यु ग मं से म्मे श्रा क ॥ लि
 ता प्र सा व ती र वि म ला द्वे यान लि न्य कं सु ता न था ॥ वि यु ला वि यु ल ता स्या दि शा ला सर ल्य त था ॥ तर ला व व द्वा वि र्ध
 ता गं डी ॥ ग रू सं यु तौ ॥ मे ला प्रो ग म कै र्धु कः क वे नी म स म व्रि तः ॥ ग म क प्रा स सं यु क्ता यु क्ता ना य क स द्वा णे ॥ प ला प्र दै

ति त्रि मो दः ॥ ३४ अथ व र्ध स र ॥ व र्ध स र स्त्र ताले न स्वर पा ट प दै र्धु ता ते ना ति श्र व उ द्गी स्या त्तु स्वर रा द्योः पुर तः क
 ते ॥ इ ति व र स र ॥ ३५ अथ व र्ध त ल द्वा णं ॥ व र्ध तं प द्ये न पा दां ते प द्यां ते वा स्वरै र्धु तं ॥ वि ना वा छं द सा द्वा र्धे ने द्वा ताले न गी य ते
 ॥ इ ति व र त ल द्वा णं ॥ ३६ अथ व द नं ॥ र सा द्वा र्धि द्वा यं वा डु स्त तो इ तः स्वर पा ट यु क्त ॥ व द नं रू प व द नं र स द्वा यु जा मि ति ॥ र
 स यु ग मा सु व द नं वा डु तो र स यु ग म तः ॥ ४० इ ति वि वि धं व द नं ॥ ४१ अथ वि ज य ल द्वा णं ॥ वि ज ये ते न काः पूर्व स्वरः पा दा
 प दा नि चा गे यो सौ वि ज ये ता ले ते नै र्पा सो वि धी य ते ॥ इ ति वि ज य ल द्वा णं ॥ ४२ अथ कौं व प द ल द्वा णं ॥ स मो स नौ व च
 वा रो नाः सुः कौं व प दे गुरुः ॥ स्वरो द्वा हः स्वरे न्पा सः प्र ति ता ले थ मु क्त कं ॥ इ ति कौं व प द ल द्वा णं ॥ ४३ अथ क ल हं स ल
 द्वा णं ॥ क ल हं सो द्वि क्ष म त्तो ग य प य प्र ते द तः ॥ ग यो द्वे वे प द न्पा सः स्वरानु गी वा य प ध जः ॥ प दां ते स्वर सं व द्वा संप्रा ता
 ला द यो द्व यो ॥ इ ति क ल हं सः ॥ ४४ अथ कं डुकः ॥ कं डुकः प द पा टा द्यो वि रु द्धै श्र स म व्रि तः ॥ कं डु के नै व ताले न म म्वा स्ता
 ल मि ता म ता ॥ इ ति कं डुकः ४५ अथ दं डुकः ॥ दं डुकः छं द सा व द्वा नै क ले दे न दं डुकः ॥ प दैः स्वरै श्र गे यो सौ ता ले र पि य द द्वा
 इ ति दं डुकः ॥ ४६ अथ तो र क ल द्वा णं ॥ छं द सा सो र के नै व गे य स्तो र क सं रू क र पा दां ते स्वर सं व द्वा स्ते नै श्रा यं ध दो म नः ॥ इ ति

[illegible]

कृष्णानारद उवाच ॥ मातृकाया समारम्भात् सा कथं गीयते त्रिवो ॥ किं लक्षणं तवेदेषा ब्रूहि त्वेदैः समाचिता ॥ सरस्वती
 वाचा ॥ मातृकां पृच्छसि ब्रह्म तत्तन्मूला जगतः स्थितिः ॥ तस्याः प्रयोगतो नूनं जायते पातकक्षयः ॥ तदा खा विविधैः यादि
 व्यामिधाधमाधुषी ॥ दिव्या स्याद्देवता षोढामिथा देवनराश्रया ॥ मातृषी नरता षोढा गेया गीत विहारदैः ॥ अष्टषंडमया
 मुख्या चंडा च मध्यामा ॥ त्रिषंडा वाधमा प्रोक्ता यथे स्थित रूप निर्मिते ॥ एकैकं वर्त्म भुञ्ज्यत द्वाद्यं पदमादरेण ॥ साध
 रणैः विधिः प्रोक्तो मातृका विनये मया ॥ अष्टषंडा त गवती तावता लैर्निबध्नाते स्वरः पाठास्तथा तेना ॥ सप्रयोगः प
 थकृत् पथकृत् ॥ सकृदालापकथनं मुख्ये यं तेन रूपि ता ॥ अष्टानां तत्र षंडानां विधाः कार्या गतिर्बुधैः ॥ चतुःषंडा वसाथे व
 सगा ॥ सप्तषंड संख्यया ॥ त्रिषंडा ध्रुवकैर्नैव गेया देवी सुतौ सदा ॥ सर्वदा शुभकृत्येषु गोद्या शुचितरैर्नरैः ॥ पंचाशद्वर्त्म
 विन्यासाद्यत्रार्थः प्रतिपद्यते ॥ प्रबंधे मातृका वदसोपि ज्ञेयो विवक्षणे ॥ इति सरस्वती नारद संवादे मदाल सोपस
 जीवने मातृकालक्षणं ॥ अथ एला प्रबंध लक्षणं ॥ एला प्रबंध रचनं वक्ष्ये ब्रूवधैः सुतं ॥ आद्येया सरते नोक्ताना
 रदेनापि या सुता ॥ सरतस्य मतं सम्यक् उक्त्वा वक्ष्ये मुनेरपि आद्ये पक्षे च तत्प्रसागण युग्मेन साधिता ॥ आद्यानादावती
 प्रोक्ता पश्चाद्दंसावती मता ॥ नंदावती रती या स्यात्तुर्था सदावती मता ॥ ब्रह्मा षंडी तथेन्द्राणी कौली तासां हि देवता ॥

धार्मिका इति तल धार्मिका ॥ १ ॥ कुं विते स्वस्ति की कल्पवलि ते कित लेय दि उल्लुत्प पत तो नू मो हरिण म सिक
तदा ॥ ॥ इति हरिण त्रा सिका ॥ ॥ अर्द्ध मंडलिका र्द्ध उल्लुत्पा कि किति धर्षणा ॥ इत्यर्द्ध मंडलिका ॥ ॥ ५ ॥ आ कुं च म
दयो स्ति र्द्ध कुं चिता द्वे पणा मुकुः ॥ ॥ इति ति र्द्ध कुं चिता ॥ ॥ मद वि कल वत्पा दन्या सा र्द्धे याम दाल सा ॥
॥ ॥ इति म दाल सा ॥ ॥ कुं चितो द्वि प पा दान् प स्या र्शा र्द्ध सं वारिता मुकुः ॥ ॥ इति सं वारिता ॥ कुं चिते नैव ग म
न पा दे नो कुं चिता मता इति उ कुं चिता ॥ ॥ स्तं ल की ड निका ति र्द्ध कु पा द पार्श्व स्या र्द्धां क्रिणा ॥ इति स्तं ल की
ड निका ॥ २० ॥ खंड सूची स्त पा दान्यो लंघा लंघित जंघिका ॥ इति लंघित लंघी ॥ ॥ पा दयोः पार्श्व चारु सु कुरिते
त्य सि धी यते ॥ इति सु कुरिता ॥ २१ ॥ तथैव पश्चाद्भुज ततश्चारी र्द्धे याम कुं चिता ॥ ॥ इत्यप्र कुं चिता ॥ २२ ॥ सूची व दत्त
करणा र्द्ध खंड सूची प्रकीर्तिता ततस्त्रुत्प पा दयो र्द्धौ सं घटिता मता इति सं घटिता ॥ ॥ पा दा य मू ह तौ खुत्ता
॥ ॥ इति खुत्ता ॥ ॥ २३ ॥ स्वस्तिकः स्वस्ति का र्द्धौ ॥ ॥ इति स्वस्तिकः ॥ २४ ॥ सव्या प सव्ये व्यत्यस्ते पार्श्व याना मुत्प

कायता बुधैः॥ इति सूची॥ अङ्किमूत्रगतं कृत्वा कटीदेशं विवर्तयेत्॥ यथा तद्दोर्वलनं मुजंगवा सितं वि-
द्यं॥ इति मुजंगवा सितं॥ अथ अविद्युद्धांताः॥ शिरःस्पृष्टपृष्ठगोत्रातः सर्वतोऽङ्किः प्रसारितः॥ विद्युद्धांता-
धैः प्रोक्ताः॥ इति विद्युद्धांताः॥ दोलापादोऽङ्किदोलानां॥ इति दोलापादः॥ उत्सृष्टे कपदः पादं निघात्पु-
त्रिकुंतलेशाभ्यां चित्ताङ्किमेषेण भुता॥ इति मृगभुता॥ नूपुरपादिका सितं वसंदिगा स्पृष्ट्वा प्रमाथ्यं स्प-
ष्टतवक्रं॥ इति तं घास्त्रस्तिकयोजनां॥ इति आङ्किः॥ ११॥ ऊर्मूलगतं अङ्किं श्रेष्ठं दृष्ट्वा प्रांदिपार्श्वगः॥ पार्श्व-
तामवेसेयं॥ इति पार्श्वक्रांताः॥ १२॥ अमर्यात्रिकमोटनानां उत्सृष्टपृष्ठतः पादं त्रयमयेन द्वितीयकं॥ इति त्रय-
ममाकुं च प्रसार्यं॥ अथ चित्ताविद्वेकं पदं॥ स्वास्तिकस्य पुरःपात्यमा विद्वानामसामता॥ इति आविद्वं॥ १३॥ पृष्ठे-
न पुरस्कृत्य स्वस्तिकां रूपादला लिका॥ इत्यलाता॥ १४॥ बोडयेता बुधैः प्रोक्ता दिवा आकाशवारिका॥ इति

तागयुक्ता इति अहुतालगा अथ प्रतिताल लघुना दुत युग्मेन प्रतितालः प्रकीर्तितः समः स्यादहुतालेन न प्रयो
 गः कविश्रुतः ॥ १॥ अथ रासकः ॥ आदितालोत्तरी तस्परसकेत्यभिधक्ता ॥ विषान्मध्यगतिश्चापि दुतः का वि
 प्रमंठयुक्ता ॥ इति रासकलक्षणं ॥ अथ एकताली ॥ एकताली लघुलया सूर्यनूपनरेर्मिता ॥ कलाः पृथक् पृथक्
 गौ प्रयोगाद्या पिदृश्यते ॥ कापि मेलापकयुता काप्यालोगप्रयोगयुक्ता ॥ सर्वैरपि रसैर्गैया काचिदीर्घस्वरानवे
 ॥ इति एकताली ॥ १० अथांतादिः ॥ सकृदगोणवांतादिः सूडादिः सत्यदैर्युतः ॥ यद्वर्णकः पदांताव्रतयादिः स्या ॥
 तारं पदं ॥ इति अंतादिः ॥ ११ अथ वीरशृंगारः ॥ रागेणैकेन गेयो सौ वीरशृंगारसंज्ञकः ॥ यथेष्टं सप्रतिगतिः सप्ततालै
 यगीयते ॥ हिवात्र प्रयमं पंडंगीतां वेष्टमंठकाः ॥ नानाविधैः प्रयोगैर्युक्तं तदुद्गाहो मृदुर्मतः ॥ श्लेषाद्वा वीरशृंग
 रस्य द्वांतरेऽंतरे पदे ॥ प्रलोः कवेश्वागतवोनासीवात्रुसंगको केनापि कविना गीतस्तत्क्रममावलिख्यते ॥ इति
 वीरशृंगारः ॥ १२ इति विशेषप्रबंधप्रकरणं ॥ अथ प्रबंधकर्तारं प्रमोवा गोयकारकं ॥ यत्रिवदः प्रबंधः स्यादुतमो
 बुधप्रियः ॥ गायनात्तंगुणैः पूर्यो वाकारः स्तूयते बुधैः ॥ रमिकश्चुंदसंवेतमदलंकारवित्तथा ॥ योवेतिसक

टिका ॥ ॥ इति पुराटिका ॥ २० ऊदना तद्वदेकै नसा स्यादहं पुराटिका ॥ ॥ इत्यहं पुराटिका ॥ ॥ समपात्ता अथो
 स्पशी दुवः स्यात्तलदर्शिनी ॥ ॥ इति तलदर्शिनी ॥ २१ तथैवाग्रेसरे पादे सरिकेति निरूप्यते ॥ ॥ इति सरि
 का ॥ ॥ २० ॥ स्फुरिता सा नवेद्यत्र पुरोऽं स्फुरतः समै ॥ इति स्फुरिता ॥ २१ ॥ स्तिवापदाग्रेणान्येन ऊदना ॥
 स्थितिरुच्यते ॥ ॥ इति स्थितिः ॥ २२ लताक्षेपोयतः पृथ्वीताप्रकृति ऊदना ॥ ॥ इति लताक्षेपः ॥ ॥
 २३ सुवलनात्पदयोस्त्रियं कु ॥ अहं सुवलनिका मता ॥ ॥ इति अहं सुवलनिका ॥ ॥ २४ समसुवलनिका प्रादौ
 सर्वतः सुवलितो समं ॥ इति समसुवलनिका ॥ २५ पंचविंशदिमासौ म्योदेशाचार्यो निरूपिता ॥ ॥ एकोनविं
 शतिवक्ष्येता एवाकाशसंनवाः ॥ ॥ इति सौम्योदेशाचार्यः परिपूर्णा ॥ ॥ अथ आकाशो देशाचार्य उच्यते ॥
 ॥ ॥ ललाटे चरणत्वात्पाविद्यह्नां तां विनिर्दिशेत् ॥ ॥ इति विद्यह्नां ता ॥ ॥ २६ पुरःक्षेपा पुरःक्षेपादिस
 र्वाक्षेपुनः पुनः ॥ ॥ इति पुरःक्षेपा ॥ २७ गगने ग्रे प्रसार्याक्षी विक्षेपा ऊंचेना मुकु ॥ ॥ इति विक्षेपा ॥

कः स्वमंडलसंज्ञकः द्विविंशतिश्रुतिः सोयं यद्वा द्विविचतुर्गुणः पट्टिकादावुजाकार्यसाहस्रमिताः सकृत् ॥
 स्वात्मा स्वतद्वीः सुयंत्रसाधनहेतवे। दीर्घावैकान्यावान्या पूर्वापरमुखेन सेश ॥ एकान्यायद्वयस्कृत्वधर्म्य
 त्रिभुगातिः पुनः ॥ चितस्त्रिमात्रके चान्यान्यस्त्रयातिर्यगाप्रयाः ॥ अत्राष्टपुटिकायुग्ममीशनेन तकोणगंधा
 यदीर्घजघादस्योरंतरे श्रुतिनेदकृतयोर्योर्द्वयोर्नवेमध्याद्युलं किलमानतः ॥ दक्षिणे दगाता प्रांते पट्टिका
 यावकीर्तिता ॥ धार्या तस्यावहिर्नागेशलाकान्या च दारुजा ॥ तस्यां रंध्राणि कुर्वीत सुतंत्री वंधनाय चार्दशाना
 ये स्थिते द्वे बुद्ध्या बंधनहेतवे ॥ रंध्राणि प्रवाय विधुः किंचान्यदसिधायते ॥ यंत्रार्दयंत्रिकोणं स्यात्सुदये रका
 सुतो मुखं ॥ वरुणस्य धाशेन वर्मणा मुखमुदणं ॥ कार्यं तत्र सुयोज्याः स्तसंभ्राः श्रुतिमिताः पुनः ॥ इति
 स्वरमंडलप्रकरणं ॥ ॥ ब्रह्माख्यातुदनात्री च कैलासमखातया परा ॥ एतां मुख्यतमाः प्राक्काः प्राक्कैर्ग
 तपंडितैः ॥ तत्राद्यं ब्रह्मवीणायाः कथं तेलकणं सुतं ॥ शुवायत्रादरसिकः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ एतद्दीणा
 त्रयस्यापिलं वो बुद्ध्या सिधायते ॥ पुंसो मध्यमदेहस्य तापकादशशो लनाः ॥ तादृविधस्य तु सोन्याप्युलै

लाभा प्रायाश्च देवी पुरः सरा ॥ अत्रात्रे प्राकृती शुद्धाया आनोदेशसंलवा ॥ वैदर्भी रीतिमंपन्ना सम्यगो आदि
 तिः समं ॥ सर्वयुक्तं च साहित्यकवेर्वागोयकारको वाक्ये यंत्रवादीयः सविशिष्टो मतो बुधैः ॥ तस्मात्ताने शुक्र
 शलो श्रुत्यां च विपुणो तवेयं श्रुतयः स्वरमंडलं शास्त्रासदं शवादनाय ततस्त्रेन प्रयोज्याः सुस्तत्र श्रुतिगणे
 पुनः ॥ रागश्रुतिस्ततो ह्येयाः कर्णयोः शर्मकृतं ॥ एवं कलाद्यो वाक्कारो जायते रूपसकृत् ॥ करुणायां सुनि
 ज्ञातो मूर्च्छना स्वपित्तविदः ॥ रागमूर्च्छनशक्तिश्चेच्छ्रुत्यते वत्तमियान् ॥ इति वागोयकारलक्षणं ॥ ॥ इति
 मंडराजाधिराजपंडितपा रिजात रायविलाउककारमलेत्यादिविस्तदराजी विराजमाना मदनपालविरधि
 तं आनंदसंजीवना सिधने संगीतशास्त्रे प्रबंधपरिभाषा प्रबंधलक्षणसालगं सूत्रवागोयकारलक्षणपरीक्ष
 णसूत्रो यो ध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥ अथवाद्यध्यायः समारभ्यते ॥ रंगं हि गीते नवगीतके पियते नवद्यं विद
 यातिवाद्यं तदेव तस्मान्नरदेव संसत्प्रशंसनायं प्रविचारयामः ॥ वीणादिकंतत्र तंतंततो पिट्टदंगमुख्यं विन
 मंतं चो स्यात्कंसुतालादिद्यनं मनो उवंशादिवाद्यं श्रुतिवदं स्मरंति ॥ तत्रादौ तत्रवाद्यप्रकरणं ॥ मया लक्ष

दानु। नरतायैः पुराणोक्तं दानीनो प्रयुज्यते। मृदंगं त्र्यम्बुजे त्वाख्या। निखिविधस्तु सः। यो हस्तो वा सुशस्त्रोक्तो सौ
 जिना गुलसंमितः। मुरजः सार्द्धं हस्तः स्यात्। सपादः समृदंगकः। त्रयो हस्तप्रमाणो त्रिविधः। सुविचक्षणैः। आक
 तिर्भुरजादीनां हरीतक्याः समासमता। अक्षे मुखः परिधिः स्यात्। हस्तमानेन तत्पुनः। द्वितीये मूर्त्तना तुल्यैरंगुलैः
 स निरूपितः। अष्टादशांगुले माने स तृतीये निरूप्यते। विशेषो मुरजादीनां मुखे हेयो विचक्षणैः। इवामं उ विस्त्र
 तं तस्यां स्वल्पं दाक्षिण्यं कृतः। कुंडलं वार्द्धं चर्मोत्तरं नूतं प्रकल्पयेत्। मुखं दंगुलमानेन पुष्कलं तत्प्रशस्य
 ते। चर्मणा वेष्टयेत्। तत्तत्सुखं प्रतियोजयेत्। सिद्धाणि कुंडले कृत्वा पंगुलां तरमानतः। मुखं दितयसंनद्धं चर्म
 णी मृडवर्मणा। गोमूत्रं गिना बद्धा हृदं वधं प्रकल्पयेत्। लेपयित्वा मुखे तस्य लो जनां सुविचक्षणैः। येन सुस्वरता
 यत्रः कर्णयोः चर्मरुद्धं वेष्टयेत्। श्रुतिरस्य तथा कार्या यथोक्ता लापनी श्रिता। नवेन स्मारं श्रुते रैवंगी तस्य मुरजस्य
 च। वादकैर्न तथा वाद्यं यथा तालं विभुं प्राति। इत्थं वाद्ये समुद्भूते नो द्वेगमुपकल्पयेत्। मुरजाद्याः पुराणा रेवाद
 न्नाया विचक्षणैः। अथवा मृदुजां दारे जनसंमर्द्धं वधुरे। उच्चवे पुवते वाद्याः पुवसं जननादिषु। अन्यैश्च प्रत्य

ण मुदिष्टमो उवादिना ण स्पृष्टा। आलसि साधनायै भां चक्षेवी णास्ततः पुरा। चला। चले निवी णा स्यात्। द्विविधा।
 निर्मयो यथा। चला प्राणी विनिर्दिष्टः। स्थिराश्चाण इवामता। चलाया लक्षणं वक्ष्ये संक्षेपात्। लघुमात्रया। नालि
 कंदः समुद्दिष्टो देहिनां पूर्वसूरितिः। पंचमारुतमध्यस्थो वा न सं पृथुर्तानयेत्। कुर्यात्। इदानीं धमनीः प्राणवा
 युसमा प्रया। धमनी संवया काश्चिद्दृष्ट्या ताः श्रुतेः समा। तिर्यग्बंधे च तावन्तो निर्दिष्टा। पगबंधुरा। उच्चुरा।
 सहेतुकः प्राणो निःश्वासे पुदजो मतः। तयो ग्रंथिः समुद्दिष्टा सेव संग्रहणी मता। निःश्वासात्प्राणवायोः स्या
 नातिमर्यादिका गतिः। उच्चुरा साकं ठमर्यादसप्राप्तमसा सिधीयते। उक्तान्नस्परसंधानः प्रसारयति देहगः। वि
 वन्नाया मकरणे व्यान एव विशिष्यते। सभा मः। स्थिरतां कुर्यात्। इदानीं द्वे पहेतुकः। स्वरे सत्यपि देहेषु पूर्वजन्म
 कृतां वक्तव्यं। सुखरो जायते नूनं न परे स्या सयो गिनः। कृतिभिः प्रेरितो वायुः प्राणव्यो धमनीः स्पृशन्।
 ऊरुते रागजं वा किं येनात्मा रुद्धिमाप्नुयात्। इति वाद्याधनये धलवीणा प्रकरणं। अथ स्थिरवीणा प्र
 करणं। स्थिरास्त्राव ऊर्ध्वदिष्टाः कियती स्ता सुनागराः। वक्ष्ये लोकोपकाराय यतः पापक्षतिर्न वेत्ता देहादन्यतरः

नवमिन्विशा पराणाहः मुकुचिरश्चिदं वांगुष्ठमानतः ॥ हेस्ताविभूषितप्रां तारौ पाडीतिकयाथवा ॥ ऊर्द्धमागेषु
रं मायें मुद्रितं वा लप रंध्र युक्ता अथ पुष्पले तहो योजयेत्तं पुनं करं ॥ अंगुष्ठोदरमानेन करे ध्यायः प्रशस्यते ॥ ऊ
रगा मुष्टिचुगंत्यक्ता कार्यं वरंध्रं कं ॥ पुं वकी गजदंता तु कृत्वा तत्र नियोजयेत् प्रौढस्त्रियः कुचसमं कठिनं वा
तु कारतः ॥ म ह तुं वी फलं योज्यं पुं विकायां विवक्षणेः पटोद्वा स्रयस्तयो योज्या सस्यां ततो लवेशः ॥ सकिता
वेधलो वीणा लो क ह्य फल प्रदा ॥ इति वृत्त वीणा लक्षणं ॥ ॥ विशेषा रुद्र वीणायां यत्र स्यां तुं विका फले ॥
ऊर्द्धतमितमाना रस्या दधस्तं मुष्टि मात्रतः ॥ ऊर्द्धमागे धनुर्वंधा न्निकटे छिद्रमुत्तमं ॥ अंगुली त्रितये तस्मा छि
द्रमन्यदिधीय लोकरो ध्याय समो ध्याये धनुजं कील माहरे ॥ ऊर्द्धस्थिनस्प रंध्रस्य पार्श्वयोः समता गको कनि
ष्ठिका यमात्रे णं छिद्रं कुर्या द्विवक्षणाः ॥ अथ स्नातस्प रंध्रस्य तिर्यगे वनियोजयेत् ॥ अंगुल द्वितये तद्वत् स्थानं त
द्विमां स्रयोः ॥ अस्या लोह मयी तं त्री कार्या कील निवासिनी ॥ वीणायाः पार्श्वतागे व वीणा दी दधिका तवेत्
तं त्री प्रा न्या तया न्स्ता पटोदो र्कयं विगा ॥ अष्टादशा धिका स्रवया वरश्चुति मिति त्वेव सा रिकाः स्वर वि छि

हं नैव वाद्या से देवता प्रयाः ताद्यवस्था इमे प्रोक्ता देता द्विरेंगां थुगा ॥ तत्र र्यपं जमश्चा वदो कारश्च मतः परा ॥ इ
ति सुरज वाद्य त्रयं ॥ ॥ परहो द्विविधः प्रोक्ते देशी चान्द्रमागजः ॥ देशी परहजा न्या दो लक्षणा निवदा म्य
हं ॥ ॥ खदि रा द्वे जयं ता ह्य मकारो सुरजा कृतिः ॥ अंगुले र्जिन संख्या कैः प्रलवो वा श्रुते र्मतिः ॥ सुशिलिना सु
घरितः कार्यो दृष्टि प्रियो लघुः ॥ सप्तांगुलं मुखं वामं दक्षिणं स्यात् ॥ षडंगुलं ॥ तच्चर्म वेष्टनो प्राये चल यो द्वौ प्रक
ल्पयेत् ॥ वल्ली तवं वाम मुखे दक्षे तल्लो हजं मता ॥ पूर्वत स्य मुखदं द्वे ३ परिष्ठात् ॥ सुपत्रिके ॥ स्थाप्ये ते वलया कारे वि
स्तृते तांगुल त्रयं ॥ सुं वणा द्रजता ह्यो तेरी सु इते ॥ यलो हजे ॥ विकल्पा विमिते तद्वै लो क्यो ददतां नयेत् ॥ परि
धिं मुखजो त्पक्का पट्टिको परि विन्यसेत् ॥ वदरी फल वरु कीला न्हा रको क्ता न्ददो श्च तान् ॥ ह्यग स्पत्तर्मणा व
क्रं मुद्रये त्रिपुणः कृता ॥ कील मानेन मुष्टि दं कुर्या कीलं प्रवेशयेत् ॥ तसं मुखे परे कीलेना दकृ कृत्वा निवेश
येत् ॥ तसं निधो पुन श्चान्द्र कृत्वा कीलं प्रवेशयेत् ॥ पुन स्ता द्गृहिता यस्या समी पेच मयोजनात् ॥ पर्व द्वितस्त
तः कुर्या रद्या वरस्या मुख मुद्रणं ॥ आकर्ष्य कर्ष्य कर्त्तव्यं तत्र धर्म निदोजनं ॥ पुनः केशां च धर्म स्थान् ॥

समावर्तानारीसर्वरागाविद्वयो। यद्यद्विलासं कुरुते तत्रास्यमालिधायितो। ७। सर्वावाकासिनीप्रीत्यायद्यकोमोपहृ
कं। तां उवेनापि कुर्वीषोलास्यतत्रोपकल्पयेत्। ८। चतुरानृत्यविज्ञाश्च श्रुतामेव चतुरववः। स्तोत्रं तिमांरहस्योक्त्या
यथा मंत्रातुसकुरुं। ९। इति नृत्यलक्षणं। ॥ रुक्मसंदेपतः पूर्वतर्जनं मुखवर्द्धनं। सांप्रतं हस्तकादीनि वक्ष्ये
षाहिते उच्यते। १०। संयुताः संयुताश्चार्कितानेनृत्यहस्तकाः। ११। षड्विंशतिधृतिश्चैव तथाष्टाविंशतिः क्रमाद्यावु
क्तप्रसारितांगुल्यस्तदंगुले सुकुंचिते। तर्जनीमूलयोगातुपताकोऽयं प्रकीर्तितः। १२। देयः पताकालदेसखडेचक्षु
द्विको मुखः। नायकासिमुखे पाणौ देयं पत्रं वदयेत्। १३। उद्देशोऽयं मया ख्यातो द्योत्योन्मासाम्यदर्शनात्। इति पता
कः। १४। ऊर्ध्वपृष्ठे कुरुते तस्याप्येव त्वाकूर्मको मतः। इति कूर्मः। १५। अनामा तर्जनीमात्रि पताको द्विधमतः। इति विपताकः। १६।
मध्यमापृष्ठतः पूर्वायद्यसौ कर्तरी मुखः। इति कर्तरी। १७। सर्वासां मूलगेऽंगुष्ठे वर्द्धचंद्रः प्रकीर्तितः। ॥ इत्यर्द्धचंद्रः। १८।
अरातेनामिता पूर्वा विरलाश्चाल्य कुंचिताः। पराश्च कुंचितोऽंगुष्ठ इत्युरालः। १९। एष एव शुक्रकुंडकः। नाम्ना वना
सिका तत्र। इति शुक्रकुंडः। २०। द्वादशेऽंगुष्ठे प्रसिद्धिः। इति मुष्टिः। २१। ऊर्ध्वपृष्ठे स शिखरः। इति शिखरः। २२। कपि

तीर्थासीधारेभयन्नतः। एकामध्यास्थिता ता सुखला सारी निरूपिता। सा स्यात्प्रभुतिनिदारा गोवातनाया पु
नः पुनः। कुर्वीषोलास्येन दृढं तन्मदनं पुनः। तेन तत्राः सुस्थिराः कार्याश्च रक्षादण्यकारिकाः। इति रुद्र
वीणा लक्षणं। २३। तुंवी फलयुगे प्रोक्ता कैलाशस्यालिधायितो। एकालो हस्त्या तं वीवर्धी यादोरकेन उ
द्वितीया वाह्यपाशे स्यात्प्रसावता हृत्निबंधनात्। इति कैलासवीणा। २४। वीणायां धनुषश्च उल्लाकार्या
विवक्ष्यते। अधस्तात्तु खरकाशं योज्यं तत्र सुशिलिना। स्वरपाशे स्यात्प्रसावताः समः पंचांगुलेनाहो ज
हो पुच्छवत्सूक्ष्मं कर्तव्यं वप्रयन्नतः। प्रणालीवास्यमध्यं कर्तव्यं धर्ममुद्रितं। शरकाशे वरं ध्यापि कुर्यात्
जरसिद्धं कुरुते तत्र कोटौ बुद्धिमांश्चिद्राण्यतिवना प्रकल्पयेत्। काशं वितस्ति प्रमितं रक्षणीयं शरा
त्। २५। स्तौष्ट्या पंचतकी लंवा दना वसरे बुधैः। इति धनुषीणा। विपंधी गायकाधारा वत्सवीणा समा मता
एवैसावपरीणा हेमिता कार्या निजेष्ट्या इति विपंधी। इति वाद्यप्रकरणं। २६। इति प्रोक्तं तं वाद्यं वि
तं कथ्यते धुना। तत्रादौ मुरजारवत्सलक्षणं परिकीर्त्यते। पुरामर्त्या महाकायास्तस्मात्समुज्जोम

लास्यनर्तनकलापरिग्रहोऽशौलराजतनयापितंगुलं तांडवाद्यविदधेपतिं प्रियो नृत्यं नृत्यं च तद्वेधकथितं पूर्वस्मिन्
 निः ॥ तत्रार्थनृत्ये नृत्याख्यानावेर्त्तनमिति रितं ॥ दस्तकैरर्थकथनं चारी निसालसंचयानिवास्यानावमित्याहुः
 संख्या दस्तकाः प्रोक्ताः शैववस्मानुसारतः ॥ नैसर्गिकैश्च सहावेर्त्तने सुस्तेष्वसंख्याकाः ॥ ॥ विलम्बमात्रेण योर्नृणां
 पात्रनर्तनं वक्ष्ये न च स्माद्रंथविस्तरः ॥ अनेरपिततः किं विदुहीतं यं थसिद्धयो प्रोक्तं पञ्चस्वके ग्रंथे थे थं कल्पं धियाथ
 वः ॥ १ नृत्येनानार्थयोगानुकरणनिबहून्यपि उक्तान्यपि च पूर्वाद्यैर्न पर्याप्तानि तानि डा ॥ २ वदुक्तादपरे कल्या
 नतदुक्तद्विद्वसिदं ॥ उद्देशः स उ विज्ञेयो यं थे गौरवकृत्पुनः ॥ ३ यत्नां कामकृता श्रेष्ठा वदुक्ता उ विलोकिताः ॥ नृत्ये
 तक्रयनं स्वल्पं तस्माद्यर्थं किमुच्यते ॥ ४ स्वलोपिवे स्वतः कल्पः कल्पस्तेन वदुक्ता मया दृष्टा परैः कार्यं स्व
 नुसृतं यदुच्यते ॥ ५ आरूढयोवनानारीधाशा कामवती पुता ॥ यदंगहारं वै दग्धा रूढा लास्यं तदीरितं ॥ ६ प्रते

८ पूर्वप्रोडनाश ॥ इति कथितं ॥ ९ तर्जनं गुष्ठमध्यानामययोगः पटीमुखे ॥ इति षटिका मुखः ॥ १० ऊर्ध्वनामा
 ततो लघुः स्तूयां मधसचकुंचिता ॥ इति सूचीमुखः ॥ ११ पद्मपत्रोपमानप्राग्रं गुल्फः पद्मकौशिकः ॥ इति पद्मकौशिकः
 ॥ १२ पताकेन म्रिते हेयः फणवत्कणिशीर्षकः ॥ इति सर्पशीर्षः ॥ १३ ऊर्ध्वगुष्ठकनिष्ठात्मा संपवमृगशीर्षकः ॥ इति
 मृगशीर्षकः ॥ १४ षटिका मुख एव स्यात्तलांगुलीनामिकानतेः ॥ इति तलांगुलः ॥ १५ वदुक्ता सुशारवा सुपद्मकौशिकः
 पद्मकः ॥ इत्यलपद्मकः ॥ १६ ऊर्ध्वस्था प्रांतगायस्मिन्नंगुष्ठे पराः स्थिताः ॥ सदस्तश्चतुर्गुप्रोक्ते ॥ इति चतुरः ॥ १७ त्र्यं
 रस्वथकथ्यते ॥ युक्ते ऽंगुष्ठे मध्यमयावका पूर्वापराः प्रथका ॥ इति त्र्यं ॥ १८ तर्जनं गुष्ठमध्यानां नरवैद्यो मेव चं
 वः ॥ इति हेयः ॥ इति हेमवक्रः ॥ १९ दंसपदस्त्वथोच्यते ॥ इष च पातिता सिस्रः प्रांते देवप्रसारिते ॥ इति
 दंसपदः ॥ २० तर्जनं गुष्ठसंदंशालः संदंश उच्यते ॥ इति संदंशकः ॥ २१ पताके गंडविनस्तेषु पद्मना प्रकाशितं
 इत्युपधमनं लक्षणां ॥ २२ कूर्परेश्वरसंयुक्ते ऽजलां च वधको मतः ॥ इति वधकः ॥ २३ तथैवोर्ध्वयुताः सर्वाः पद्मवकु
 कुलो मतः ॥ इति मुकुलः ॥ २४ वक्रा पूर्वा तल छेदे मध्यांगुष्ठाय संयुताः ॥ ताम्रपूड इति ख्याताः ॥ इति ताम्रपूडः

आनन्दोरेणवेष्टयेकंदुजालवरा। अनांदोरेकंकुटीरकंठेवद्वाचवादका। तंदोरकंकंकटकोवलिशेननिबंधये
 करालालकुरो। धवावादीयः सुशिक्षितैः। सर्ववाद्योद्वाः पाठाउपयोगाद्यकल्पिताः। इतिकरटिलकणं॥
 मदस्मिन्करटो। पाठाः प्रोक्ताः सर्वे। पद्योगिनः। तस्मादशेषवाद्यानां वर्षा निरुवदाम्यहं॥ विविधौतुद्धिधोदं
 दोकारश्चेकारसंयुतः। ऊडुकाख्योपटहवरपाठाद्रेयाविशारदैः। तैर्योत्रवर्षयुगलंरवयेद्विचतुर्थकां। चवारो न
 खरावकाः। धरेतिनवस्रैसह। नवरनवरनर्षाधिनंनष्टुधिनश्चै॥ निश्चानेवर्षयुगलंप्रोक्तं। धडधडेतिवा॥ ॥ इ
 तिवाद्याधसयेविततवकरणं॥ ॥ अथयनवाद्यप्रकरणं॥ तालेतिकांस्पृतेहेमानमत्रयटज्या। पुरुता
 आतथाकार्यकार्यतरुसुंदरकृति। बदरीफलवमधोमूलंतस्यविनिर्दिशोराविस्तीर्णस्यान्मुखंतस्यमूलादेव
 कुमारकुमार॥ गतीप्रायोसमधः। स्पाततश्चवाद्योनुमानत॥ छिद्रंतमूलजेगतेकार्यपुंजासमानकं। संस्कृ
 तंतालपुमंतत्रमापयेसुविचक्षण॥ गौरवाकारतसुल्योयतः। स्पाताश्रुतोसमे॥ क्वातयुगलंतसंतिलतैले

विनिर्दिष्टेयथायातौदृढतापन्नौकर्मयोगः। सुखप्रदो। विवित्रंछिद्रकेदोयंकारंगितविशारदैः। निजवैतवमानेनत
 योनेलंकृतिर्नवेरा। नवरनसमुद्भूतामुक्तादामखलंकृता। यथासकादिनीहस्तेनेवयोः। शर्मदातवेरा। आदितावा।
 दितालातांवादमंवावशोसनं॥ इतितालवाद्यं॥ ॥ हेस्रैमणकटावर्षालपुकांस्यानिनूयिताः। इतिकंस्तली॥
 वर्षाश्चसर्ववाद्यानां गुरुवाद्येमताबुधैः॥ इतिगुरुवाद्यं॥ ॥ किरिकिबौतुविज्ञेयाखरखरनिवीश्रया॥ इतिकि
 रिकिश्चि॥ ॥ धरेणोद्यदृत्तेस्पाधर्चरीपटबंधने। इतिधर्चरी॥ ॥ इतियनवाद्यप्रकरणं॥ ॥ वंशश्चतुर्विधः
 प्रोक्तोउद्गार्कंरूपमानका॥ प्रयत्नयोधूतिमितः। खादिरादांतवादरा॥ नंदः। किंचमहानंदोजयश्चविजयः। पुनः। अ
 पुष्टमानरंध्रस्तुवकुपादांगुलसंमिता॥ वाधरंध्रंविज्ञेयंकनिष्ठामानकंपुतं॥ सप्तधान्यानिऊर्वीतवणकेनसमाने
 त्तित्रिरावमताबुधैः॥ दक्षः। सुषिरवाद्येष्वरगानोपयोगिषु। सर्वेष्वेतेषुमतिमान्पाठानिवचवादयेरा॥ इतिपु
 षिरवाद्यप्रकरणं॥ ॥ इतिवाद्याध्यायश्चतुर्थः। अथनृत्याध्यायसमाधीयते॥ शंभुनागिरिमुतायुतः।

घडासद्यागत्यापाश्रायेधतथाधृते। एवमन्योन्यकरणरूपातायातेकृतेसवेन। इति समोसरिमतलिका॥ पत
 लाभ्यांनृमिलग्रासाजंवास्वस्तिकधारत॥ तिर्यकैषुपसर्पीश्चपादौस्तोवमतलिका॥ इतिमतस्त्री॥ एगजदंतेक
 तेधुवनकनिष्ठा मोरिनीद्वयागतागतेकृतेसास्याचारीचोसंडितासिध्वा। इतिउसंडिता॥ १० एकश्चायातथा
 पृष्ठादनोयतेलसंचरणमिधर्षात्रिककेसमुद्धिताचारिकामताशा। इतिउद्धिता॥ ११ वामेऽङ्गौनृमिसंलग्नेश
 नेर्दक्षेप्रसारिते। पंचपंचलयोमानःस्पंदितयानिभूयित॥ इतिस्पंदिता॥ १२ सैवापस्पंदितापादचारव्यत्यय
 तोमता। इतिअप्रस्पंदिता॥ १३ वक्षास्याद्वुवलनंजंघयोःस्वस्तिकस्तथा। इतिवक्षा॥ १४ पादाप्रतलमेहमेवह
 स्तेजनितामता॥ इतिजनिता॥ १५ एवंषोडशनिर्दिष्टाभौमचार्योमनोरमाः। आकाशवारीर्वक्षामोयथावना
 मलकौः॥ इतिभौमचार्यलक्षणं॥ ॥ अथआकाशवारीलक्षणं॥ त्रयमथिवाकुंघितांदिंदेगादस्यप्रसारणा
 न। आकुंघितांक्रिन्धातादतिक्रान्तामताबुधैः॥ इत्यतिक्रान्ता॥ ॥ ऊर्ध्वजातुरितिरवाताजातुनःकुचसम्मतः॥
 इतिऊर्ध्वजातुः॥ १२ उत्स्रवेकिंपिदुत्सुत्यसकृदंकिंप्रसारयेत्॥ इतिउत्स्रवः॥ १३ नृमिस्तुकुवान्यजातुश्चेत्सूचीव

नकैरुद्धेततायोज्योतीवलयोत्रवर्मप्रांतेनिहो। जयेत्। कवलःस्रानुरेवदक्षेसोदलीचद्वितीयके। वलय
 द्वितयेतत्रयो ज्येष्ठाकटकद्वयं। तत्रदोरशुभोदो ज्येःपट्टोद्वयः। शुभोपितः॥ तन्माध्वेचमुखद्वंद्वेसदलंका
 रयो जंनं। सपरिपट्टेराजापूजयेत्सुविचक्षणः॥ धेधनिर्दिष्टास्येस्यारवामेदोषप्रकीर्तिः। कर्तास्तुत्र
 योवर्गः। कवर्गोतेनवर्जिताः। रदयुग्वर्गसंख्यात्रपरदेत्पसंमिता॥ इतिदेशीपरद्वयः॥ मार्गजःपरद्वयद्वि
 शेषोत्रनिरूप्यते। लंबःपंचवितस्त्रिःस्यारुतमानेनवतमुखं। शेषंपूर्ववदाख्यातंपरदेमार्गसंलवे। जोसोदेशस
 मुद्धतोवायोसौत्रपमंदिरे। पुरेवांतःपुरेतद्वित्रिसंधांवादमेकता। समाकर्ष्यध्वनितस्ययातिविध्रवयः। क्वयं
 रूतधेतपिशाचाश्चश्रुवातह्वनिमुद्धतांप्रयातिवेगसंयुक्ताः। कांदिशीकाः। पृथक्पृथक्श्रुवावत्मादयोदे
 वाश्चाश्रुतिस्तंजनेश्वरांसंयोजयंतिसंतुष्टाः। शुभांकल्याणसंपदांविशेषादहंनेत्रविघ्ननाशायकल्पि
 तः॥ इतिदेशीमार्गपरद्वयलक्षणं॥ त्रिसंधांगुलमानास्याकरदिमुखोपमा। समामुखेचमध्वेवांगुलैर्मज
 मितैर्मुखे। धर्माणासुदितंकीर्तनंमुखंस्वविबुधः। त्रिनिस्त्रिनिश्चमदोरेश्चउर्ध्ववधयेततः॥ दोरका।

अथकरणलक्षणं ॥ ॥ चारीहस्तकसंयोगाकरणा निविदुर्बुधाः ॥ ॥ प्रभवन्ति सिद्धास्तेषां वेदादिर
मिताः ॥ १ ॥ क्वचिच्चारीवशां नाम क्वचिहस्तके पूर्वकं प्रसारयेत्क्रियमाणेन कर्तव्यं न दपंडितैः ॥ २ ॥ यथ
ते सदा तो गः शिरवरश्च निरूपितः ॥ तथा नृते च तस्यैव नर्तन कलशोपमं ॥ ३ ॥ आ तो ग न र्त्त मे घो का त्र म र्यो मु र वा
ता बुधौ ॥ विशेषाद्रमकादीनां सुप्रधानाः प्रकीर्तिताः ॥ ४ ॥ ॥ न र तो को अ पितृ क्ता अ ल्प र्क्षे करणे स्व को तान्य
ः क्रियं ता व द्य ते का म सं जी वि का स्तु याः ॥ ५ ॥ प ता कं द द ये न स्य क र न्य सि म् न प्र सा रि तो त दे वा गं व हिः रु वा त्र म
ण र ह द दं ग मा ॥ त्र मे मा वा स्म ता ता ला र स क्क द्वि वि पुरः सरा र ॥ इति ह द दं ग मा ॥ ६ ॥ वा क्येः प ता को सं न्य
स्य त्र म ण दं क मालिका ॥ ७ ॥ इ त्यं क मालिका ॥ ८ ॥ शिरः प ल्ल वि ज्ञा वा न्या द्वि धा सा क थ्य ते धु ना ॥ ल ला ट यु
क प ता कः स्या र त वे द नः प्र सा रि तः ॥ ९ ॥ इ त्ये का वा क्येः प्र सा र णा ज्ञा न्या क्ये ता स्यां त्र मे न मा न र्त्त ना स्या द्वि
ते दे शे द्वि ती या ग्रा र्ध प ल् ल वा ॥ १० ॥ इति ग्रा र्ध प ल् ल वा द दं ॥ ११ ॥ ए का किं कं चि त क्त्वा द्वि ती ये पा र्श्वे तिः स्ति ता ॥ य
था ज्ञा सं क र्ते त स्या द्र म ण र्दु कं चि ता म ता ॥ ता ले ता ले कं चि ता द्या त ये वां कि स्ति ता स त ॥ कं चि ता त इ व न्य

स्तिका ॥ १५ ॥ स्वस्तिके ल्या विद्यो जिते न र्त्त ना र्त्तौ विद्य रि तो यु ग य च प रा द्यु र्वौ ॥ प द्य को शो प मो का यै स्ति स्ति का र स्त्वा स्ति
कां बु ज ॥ इति स्वास्तिक पद्यः ॥ १६ ॥ स्कंधो नी वा प्र सा यौ तो कु व स्त्वा व ल प ल् ल वौ ॥ उ त्त्व णे ह स्त के का र्ये ॥ इति उ त्त्व णः ॥ १७
लं ध ध उ र्वे ध म ॥ वा री स क्क क्क मा चारी द्वा त्पां सा क र णं म तं ॥ त्रि लि षं ड मि ति प्रो क्तं च त्रु र्ति मे उ लं म तं ॥ स म पा दा प द
यु गे स मे न्दा स्ते ति धी य ते ॥ इति स म पा दा ॥ १८ ॥ श न कै श्वा ल यि चां क्रौ ना ते स्व स्ति क तां पु न ॥ प रे वि श्ले ष मा प न्ने ति
ता व र्त्ता पु न र्दु ते ॥ इति स्ति ता व र्त्ता ॥ १९ ॥ त ल स च र व तं क्रौ जा नु सु बुं ग तां ग ते ॥ त स मे पूर्व का ये सा श क टा स्या ति धी य
ते ॥ इति श क टा स्या ॥ २० ॥ स म पा दे न ध रि णा कुं द ना द्वि भु ता म ता ॥ इति वि द्यु ता ॥ २१ ॥ द क्षि णां क्रिः प र स्या ये स त सि
र्ष क क्त तः प र ॥ ल द्या दे वं कृ ते वा सि म्भु डः सा धा र्द्वि का म ता ॥ इत्य धा र्द्वि का ॥ २२ ॥ प ल द्या दे व पु रो ग त्वा प रे वा स्य स मे
कृ ते ॥ उ त्पु त्त व पु रः प श्या र धा रा चा ष ग ति र्म ता ॥ इति चा ष ग तिः ॥ २३ ॥ उ त्पु त्त वा नु प दा ये ण क मा दं क्रौ द्वि ते ग तौ ॥ ए ल
का क्री डि ता ज्ञे या ॥ इत्ये ल का क्री डि ता ॥ २४ ॥ स मे स रि म त स्ति का ॥ २५ ॥ श न कै र व नौ ल मं स ज्ञा नु स्व स्ति कं व लं ॥ वि द्यु

मदीयाद्येपदद्वयेप्रोक्तागणवसुनुजैर्मिताः॥द्वितीयैर्द्वेगणाःप्रोक्ताःकुरामाः॥भागकोत्तमैः॥प्रथमंपदमुच्यते
 दागस्वरसंयुतं॥द्वितीयं पादसंयुक्तं तृतीयं तेनकैःसमांशुत्तं प्रतिमंठः॥स्वात्रासोगोगमकैर्नवेराप्रतिमंठादन्तर्गतं
 दाभोगसालनायकः॥इत्याद्याद्वयं॥अथहरिविलासः॥तेयोहरिविलासेवतालेहरिविलासकः॥प्रदेःसविनुदेव
 दैस्तेनैःसहसुखप्रदः॥इतिहरिविलासः॥१॥अथश्रीविलासः॥श्रीविलासःपंचतालैःस्वाच्चरागैःशरैर्मितैः॥यन
 नाप्युपायेनस्वरान्तोद्यंविधायते॥तेनैरंतगतैःपंचसंगिःपंचाननोऽतगैः॥पादैःस्वादागतालात्पांदित्रमातिलको
 ऽतगैः॥इतिश्रीविलासपंचसंगिपंचाननोमातिलकाः॥२॥अथश्रीरंगः॥रागैश्चतुर्भिस्तालैश्चयथेयंस्वरदि
 सिः॥अंतपदावितोयःस्वात्रुमश्रीरंगसिधोमतः॥इतिश्रीरंगः॥३॥अथश्रीवर्द्धनः॥विरुदादिःसपादःस्वात्रुपदं
 स्वरसंयुतं॥श्रीवर्द्धनोयंगदितस्मालेलक्ष्मीश्वरेवरे॥इतिश्रीवर्द्धनः॥४॥अथहर्षवर्द्धनः॥पदैस्तोपिविनुदैःस्वै
 पादैश्चसंयुतं॥लेरसेधनोवापिस्वच्छंदानुहर्षवर्द्धनः॥५॥इतिहर्षवर्द्धनः॥॥अथतालास्वः॥तालास्वदि
 मप्रोक्तागद्येपद्यमहत्तरः॥विकल्पाह्लोकसाध्यांतालवाङ्मयनिर्मितः॥स्वराःपाराश्चतेनाश्चश्रीरंगोक्ताःसु

ध्याः॥सगतयोगरालखटिकासुखः॥इतिअरालखटिकासुखः॥६॥स्वस्तिकोमणिवंधोताबूझधश्चेसमाश्रितो
 इतिस्वस्तिकः॥७॥वतुरस्वस्तिकश्चपदासूचीमुखोकरो॥तदासूचीमुखोखातो॥इतिसूचीमुखः॥८॥नितंबःप्रोच्य
 तेधुना॥अधोवक्त्रंस्वधोत्रानोस्वतःस्कंधस्थितौमतौ॥शनकैश्चावरोदात्रोविपताकौनितंबगौ॥इतिनितंबः॥९॥
 स्कंधात्पताकौशनकैःप्रसृतौरेवकोमतः॥इतिरेवकः॥१०॥वतुरप्रस्ययोगात्रुसलवेद्वरेवितः॥१०॥इत्यर्द्धरेवितः
 वतुरस्वेस्कंधसमोपताकौमुविलासतः॥परिहृत्यवधोभूतौप्रोक्तश्चाविद्वक्त्रकः॥इतिआविद्वक्त्रकः॥११॥शिरः
 स्वस्तिकं कृत्वा तच्च प्रोक्तुंगवाङ्मतः॥परिवर्त्तयित्वासेननीचायानेवपल्लवः॥इतिपल्लवः॥१२॥पताकौपार्श्वमस्य
 पार्श्वतःशिरसिस्थितौ॥आश्रयाकेशपाशास्याकेशबंधोनिवृत्तः॥इतिकेशबंधः॥१३॥उत्तानौविपताकौतौसं
 मुखौवस्थितौमिथः॥समांसकूर्पर्येमंदवारापुत्रानवंचितः॥ललाटाक्षकपोलाक्षसदंसाद्दद्यातथा॥उत्तानवंचि
 तौरेयश्चतुर्द्धास्मिन्सुखप्रदे॥इतिचतुर्द्धाउत्तानवंचितः॥१४॥मध्यप्रसारितौतिर्यकुंदोलितौचपताकौ॥ललाक
 रःसविज्ञेयोलास्येरेवनिवर्तनात्॥इतिललाकरः॥१५॥कटिका॥वीर्यलयागौविपताकौद्वयाश्रये॥इतिद्वयाश्र

मं वदं प्रोच्यते महतरं आरोहाश्चावरोहाश्च स्थायिनश्चाथ संचराः गेयास्तालवत्रुकेण तत्रत्यार्थक्यदर्शितः अन्य
 पूर्ववदाख्यातं करणे स्मिन् महतरे ॥ इति स्वरकरणद्वयं ॥ १० ॥ अथ वर्तनी विवर्तनयोः ॥ वर्तनीं पदद्वंद्वमविसृज्य मिव स
 रेणानकैर्गानि मेतस्यागीवालो गंधुवेत्यजे ॥ अन्यत्पूर्ववदाख्यातं हिवातालवत्रुष्यं ॥ प्रतितालोदुतो मंठः कंकालः
 सकडुककः ॥ तालैश्चतुर्भिः सेयं चेद्दीयते स्याद्विवर्तनी ॥ इति वर्तनी विवर्तनयोः ॥ ११ ॥ अथ स्वरार्थलक्षणं ॥ शुद्धः स्वरार्थः
 मित्रश्च प्रसंगाच्च ते मया ॥ षट् स्वरार्थैः समस्तैर्वापंचसिर्वीयदृष्टया ॥ सार्थैर्वदो लवेक्षुः स्वरार्थः सकलार्थदः ॥
 स्वरजं वर्णमादौ वेदुं चान्यः सकलं बुधैः ॥ निवध्याते परैर्वर्णैर्मिश्रोयं स्यात् स्वरार्थकः ॥ शेषं करणवत्प्रोक्तं ग्रंथेवानंदज
 वने ॥ इति स्वरार्थलक्षणं ॥ १२ ॥ अथ मिश्रकरणानि ॥ मिश्राणी ह्यप्रवक्ष्यामि करणानि समासतः ॥ साधर्म्यात्पंचकर
 णैः स्वराः पाठयथा मताः ॥ करजो मुरजश्चैव स्तुतिश्च कंसतेनकं ॥ विप्रो मिश्रलवश्चात्र विज्ञेयौ स्वरपूर्वकौ ॥ प्राक्कये
 ठो मृदंगश्च द्वितीये पादतेनकौ ॥ पादजो बंधस्तश्च पदजो विदुदो हं कः ॥ तेनोठः पंचमस्तद्विप्रमिश्रो तथा मते ॥ इ
 तिमिश्रकरणलक्षणं ॥ १३ ॥ इति स्वरसंबद्धप्रबंधप्रकरणं ॥ ॥ अथ पदसंबद्धप्रबंधप्रकरणं ॥ तत्रादौ मात्रकालः

॥ इति तालार्थवः ॥ अथ वस्तुलक्षणं ॥ वस्तौ शरामिताः पादाः ऋजाः पंचदशो द्वाः ॥ उर्ये द्विके पृथक्कुडुकल
 सिः स्फुर्विनिर्मिताः ॥ द्विकंगीवास्वराः पादाद्विकाश्च स्वरतेनका ॥ तानाः स्युः पंचमप्रांते विरामस्तेनकैर्लवेण ॥ इति व
 स्तु ॥ १४ ॥ अथ सुदर्शनः ॥ सुदर्शनश्च विदुदैः पदैस्तेनैस्तथोच्यते ॥ ॥ इति सुदर्शनः ॥ १५ ॥ अथ सिंहलीलः ॥ सिंहली
 लः स्वरैः पादैर्विदुदैश्च सनेनकैः ॥ तालेन सिंहलीलेन गेयो सौ गीतको विदैः ॥ इति सिंहलीलः ॥ १६ ॥ अथ गजली
 लः ॥ गजाश्च लीलो तालादौ छंदो हीनयुतौ क्रमात् ॥ विपदौ तौ समाख्यातौ विशेषः पुननुच्यते ॥ १७ ॥ अथ
 लीलो ॥ लो द्विभस्तेयो गद्यपद्यसमुद्भवः ॥ वत्रुद्धि पदसंबद्धः पदैस्तत्र विनिर्णीयः ॥ प्राग्दले पद्यभाज्येकः परश्च स्यात्प
 रादिकौ द्वेयवार्त्तासमुद्भूते सवतीद्यौ मते ॥ बुधैः ॥ उर्यः स्वरैः सविदुदैर्दले पूर्वपरत्रचा ॥ गतव्यः पद्यबंधेन गद्यजस्तु
 सिद्यते ॥ इति गजत्रगलीलो ॥ १८ ॥ अथ हंसलीलः ॥ हंसलीलो द्विद्युगलं पदपादसंबद्धक्रमात् ॥ हंसलीलेन तालेन
 गेयो गीतविशारदैः ॥ इति हंसलीलः ॥ अथ मंगलाचारः ॥ विभस्याभंगलाचारो गद्ये पद्येथ मिश्रितः ॥ ताले
 साठुकैः प्रोक्तः कैर्विकीर्णस्वरसंयुतः ॥ इति मंगलाचारः ॥ १९ ॥ अथ प्रमोदः ॥ प्रमोदः स्यात्सतालश्च सपाठपदते

३५
आपाधियां कितैः पदैर्वंधस्तालायाः सिद्धयि यां कितारागः प्रारगकः प्रोक्तः श्री गाल्यातेन कविता ॥ इति श्री
माला ॥ ६३ अथ सदकः ॥ पद्यं प्राकृतनामोऽहं सदकं परिकीर्तये ॥ स्वेच्छया तालरागात्पां गयते सौरसेनवां सताल
पो वा विलासाय तालहीनः प्रमंठकः उद्गाहः दिवि च वारि पदानी हविनिर्दिशे ॥ इति सदकः ॥ ७ अथ प्रोक्तः ॥
तारजाश्च तारजाश्च प्रोक्तः ॥ उद्गाहः तारः पूर्वः स्यात्तु ध्रुवतारो द्वितीयकः ॥ मेलापके रतीयः स्या
इतदा लोकोऽर्थकः ॥ तारोऽलक्षणाभिदम तारे नैव तारता ॥ विधत्ता गले दाते दिक्षते या विचक्षते ॥ तारजा स्ते दिक्ष
वे गार प्रयोगाल्य वद्धवतः ॥ इति प्रोक्तः ॥ तारोऽलक्षणाभिदम तारे नैव तारता ॥ विधत्ता गले दाते दिक्षते या विचक्षते ॥ तारजा स्ते दिक्ष
पूर्व प्रायोगिकः प्रोक्तः कमा स्यात्तदनंतं रतीयः सविलासः स्यात्तु ध्रुवतारो द्वितीयकः ॥ मेलापके रतीयः स्या
तैः सुगणगणोद्गाहः ॥ पूर्वश्चतुर्गणः प्रोक्तो द्वितीयः पंचनिर्मितः ॥ तृतीये सङ्गणाः प्रोक्ताश्चतुर्थः सप्तसंभवः
पंचमोऽष्टमितैर्द्वयोऽपरे कैक प्रकृतैः ॥ तेषां दश शरैर्गुणपातवन्ति नवतिस्ततः ॥ तेषां विचारसैः सर्वे वयोदश
यकृत्तयः ॥ वारे विलासे ब्रह्मख्यो विष्णुर्वीरे वचकः ॥ वंडेश्वरस्तु वीरसे नरः स्याददुते रसे ॥ तैरवोनयजे प्रोक्तो
हं सोऽहं सचकामजो ॥ वारे तदयानके सिंहः सारंगो विप्रलंभको शेरः कठणो कामे कामेशुः कामजान्मता ॥ यै देव

अथ गद्यलक्षणः ॥ गद्योऽसौ षड्विधः प्रोक्तो गद्यसंगितिरहुतः ॥ स्वरपाठपदैस्ते नैरुद्गाहः स्यात्तु विधिः ॥ विविधो वर्णता
स्यान्नामवोरः ॥ प्रोक्तवत् षड्विधगद्यसंगितिरहुतः कथ्यते मया ॥ पूर्वमुक्तलिका धिर्वंधं उंचलितं पुनः ॥ वृत्तं
चित्तधारया तेषां कर्माटलापया ॥ शांते वीरे यश्च गारे हास्ये कामुक शर्मदे ॥ शांते च घट्टक्रमादेवं प्रांतं पद्यमिच्छि
ते ॥ इति गद्यलक्षणं ॥ १३ अथ चतुष्पदी ॥ चतुष्पदी दलात्पां स्यादलेख विमिताः कलाः ॥ यमकैर्निर्मिते ते द्वे स्वरते नव
संयुते ॥ इति चतुष्पदी ॥ १४ अथ संवडाः ॥ क्रीडा तालेन मेयोऽसौ संवडो यो सिध्यते ॥ देया तालमिता मात्रा प्रबंधे
स्वरैः सहा ॥ इति संवकलक्षणं ॥ १५ अथ केवाडलक्षणं ॥ केवाडः सार्थकैः पादैरर्थहीनैरिति दिक्ष ॥ शुद्धः शुद्धैस्तु पा
दैः स्यान्मिश्रैर्मिश्रो निगद्यते ॥ उद्गाहश्च ध्रुवः पादैर्न्यमो स्यात्तव वेदहे ॥ इति केवाडः ॥ १६ अथ स्वरकरणानि ॥ कर
णानि मयोक्तानि नवसंख्यामिता ॥ निवैद्वयं तेषु स्वरैर्वहं प्रोच्यते विशदोक्तिः ॥ प्रथमं स्याद्विषयवृत्त्या ध्रुवस्तथा
सकृन्मतः ॥ धतिमंठः मदा लो गो गेयो गायकनाम युक्तं ॥ गीता विराम समये न्यासो न्यासांशसंयुतः ॥ तत्रोद्गाहः
प्रमत्तं गेयं सङ्कुतं संगितं ॥ आरोहे वा वरोहो हेतुता गतिर्निरूपता ॥ संचारि गुणयुक्ते वतः ॥ दगे वषशस्यते चतुर्दश